

Önskan om att sluta jobba kan bli en mardröm

Dagens Samhälle den 8 mars 2016

Under 1900-talets andra hälft började andelen äldre sysselsatta människor i västvärlden att sjunka kraftigt, trots att medellivslängden ökade konstant. Enligt forskningen var utbyggnaden av offentligt finansierade pensionssystem, som skapade starka ekonomiska incitament att sluta arbeta, den viktigaste orsaken bakom fenomenet.

Efter ett par årtionden blev situationen dock ohållbar. På grund av lägre födelsetal och längre medellivslängd stod det klart att det i framtiden skulle bli omöjligt att finansiera de generösa pensionssystemen. Antalet pensionärer per sysselsatt började helt enkelt växa för fort.

Sedan 1990-talet har politiker därför försökt stärka incitamenten att jobba längre. Men fler reformer är på gång. För ett par år sedan föreslog exempelvis pensionsutredningen att höja minimiåldern vid vilken man kan lyfta allmän ålderspension och senare knyta den direkt till medellivslängdens utveckling.

Sådana reformer kan dock ha oavsiktliga konsekvenser, som måste tas med i beräkningarna. Ett viktigt exempel är deras potentiella hälsoeffekter, som teoretiskt sett är oklara men väldigt viktiga att bena ut empiriskt.

För om människors hälsa påverkas positivt av pensionering kan reformer som gör att de tvingas jobba längre öka antalet sjukskrivningar och höja vårdkostnaderna – samt därmed också reducera pensionsreformernas tilltänkta kostnadsbesparingar.

Men om effekten i stället är negativ kan reformerna tvärtom leda till lägre pensions- och vårdkostnader, samtidigt som befolkningens välbefinnande ökar. I detta scenario vinner alltså både samhället och individen på ett längre arbetsliv.

Tyvärr har den empiriska forskningen länge varit opålitlig, vilket beror på att orsakssambanden är svåra att analysera. Det är till exempel troligt att dålig hälsa ökar sannolikheten att människor går i pension, vilket komplicerar forskningen avsevärt.

De senaste åren har dock ett antal välgjorda studier visat att effekterna beror på tidsperspektivet. På kort sikt verkar pensionering vara positivt för både fysisk och mental hälsa, eller åtminstone inte ha några effekter alls.

Men i ett längre perspektiv är relationen det omvända: inom ett par år kan pensionering i stället generera ganska kraftigt negativa hälsoeffekter. Vissa studier finner även att minnet försämras och att risken för demens därför kan öka. Intressant nog verkar lågutbildade individer faktiskt påverkas i lika hög grad som högutbildade.

Vad detta beror på är fortfarande oklart. Likaså är det inte säkert att alla yrkesgrupper påverkas exakt på samma sätt. Men i genomsnitt verkar människor på sikt alltså må bättre av att jobba längre.

Är då slutsatsen att vi bör arbeta ända tills vi dör? Inte nödvändigtvis. Men att spendera en tredjedel av livet i pension – vilket i dag inte är speciellt ovanligt – är varken hållbart eller önskvärt.

Vi behöver helt enkelt en bättre balans. Annars är risken stor att den ack så vanliga drömmen om att kunna sluta jobba i slutändan utvecklas till en otäck mardröm när den väl slår in.

Gabriel Heller Sahlgren, Nationalekonom

doktorand vid London School of Economics och knuten till Institutet för Näringslivsforskning